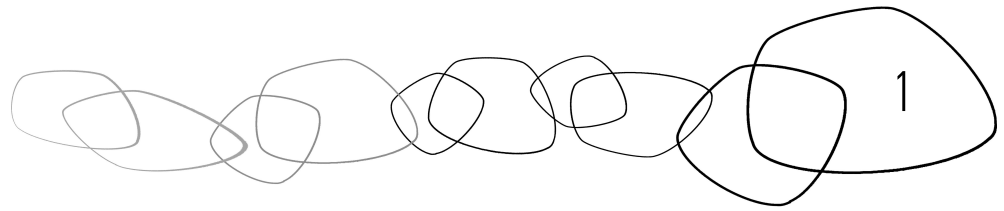
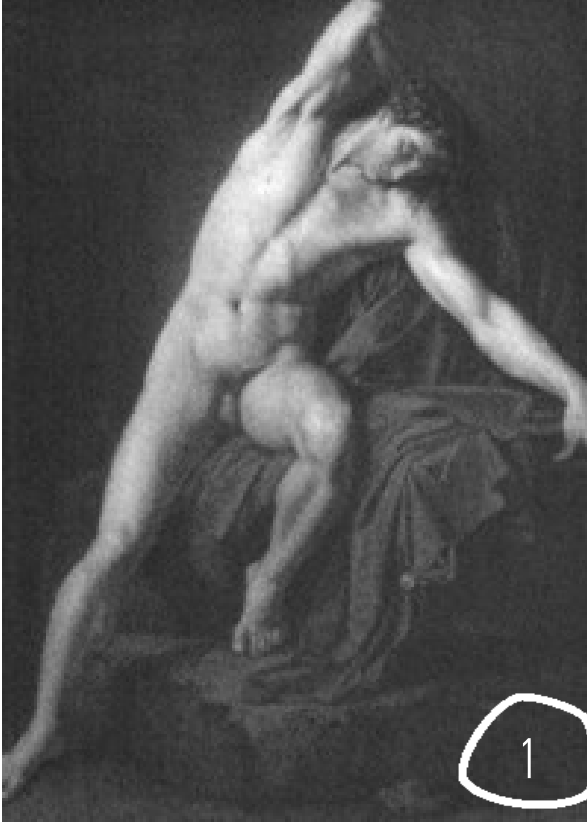

HOMOSEXUALITA

A U M Ě N Í | 1800 - 2000

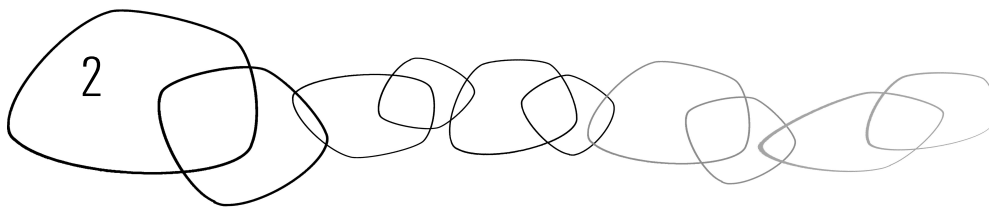
Úvod

Výstava Homosexualita a umění 1800-2000 se zaměřuje na výběr kapitol z dějin umění nahlížených perspektivou gay/lesbian studies. Je nezbytné pojmut takto široký časový rozsah, abychom se mohli dostat k nastínění historických přístupů a nehodnotit jen velmi neúplný obraz dneška. Začít v devatenáctém století je důležité z několika důvodů: právě zde byly zrozeny mnohé vizuální

principy, schémata a reprezentace, právě zde začíná novodobý vizuální systém. Na prahu devatenáctého století stojí obraz jako předmět adorace, jediný vstup do jiných realit; na konci 19. století leží »poražen« novými médii: fotografií a filmem. Právě devatenácté století vytvořilo dnešní genderové konstrukce a zakódovalo je do obrazových zkratek. Na devatenáctém a dvacátém století můžeme ilustrovat proměnu percepce homosexuality uměním (vysokým) i kulturou populární.

Devatenácté století přejímá nevyřčeného ducha homoerotiky, prostřednictvím alegorie artikuluje homosexuální zkušenost a její zašlou slávu v dobách

antiky, již ale není možné kvůli bigotní morálce přijmout v plném rozsahu. Století dvacáté soustřeďuje uměleckého génia do postavy umělce: autor se stává vším. Právě jeho individuální střetnutí s fenoménem homosexuality se stává klíčovým, jen prostřednictvím autora můžeme případný homosexuální či queer podtext rozšifrovat.

Výstava je rozdělena na tři média: obraz, film a fotografii. Každou část zpracovával jiný kurátor, ale dohromady by měla vytvořit kompaktní zrcadlo homosexuální zkušenosti a skutečnosti ve vizuální kultuře.

Ladislav Zikmund

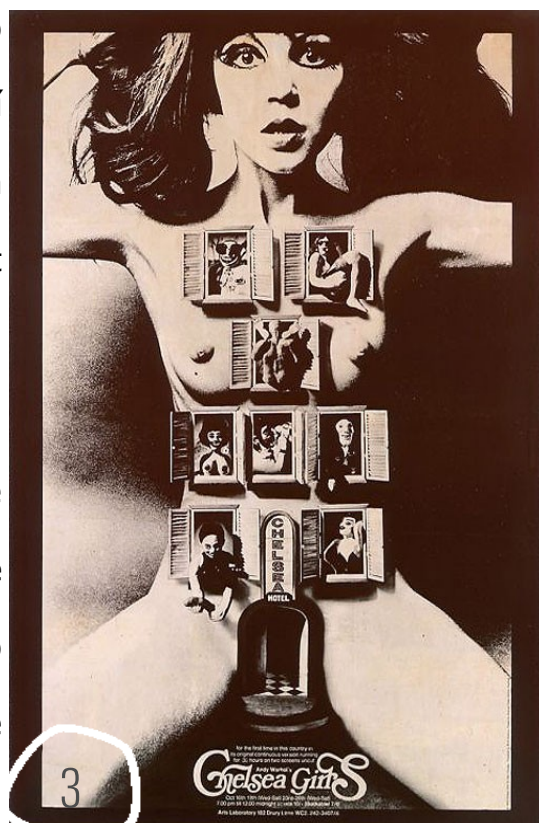
Filmový svět »jinakosti«

Mluvit o reprezentaci či zobrazování homosexuality ve filmu je problematické přinejmenším ve dvou aspektech. V první řadě je nutné se tázat, co vlastně chápeme pod pojmem homosexualita. Je nutné brát v potaz kontext – časové, prostorové, kulturní, ale i jiné proměnné (nakonec samotný termín homosexualita se objevil až na konci 19. století; mluvit o homosexualitě či homosexuálních vztazích v předcházejících obdobích je z historického hlediska nepřesností, ne-li přímo chybou). Dalším, dle mého názoru

zajímavějším důvodem je přesunutí pozornosti na heteronormativní společenské praktiky. V centru zájmu už tedy není sama kategorie „jiné“ sexuality a její obhajoba, ale otázka, kdo určuje a reguluje společensky přijatelné způsoby chování, vztahů a sexuality. V tomto ohledu získává pozornost koncept queer, který primárně poukazuje na proměnlivost a nestabilitu různých kategorií, zpochybňuje tzv. „přirozenost“ heterosexuality/homosexuality a systematicky se pokouší narušovat heteronormativní instituce.

Filmy lze samozřejmě nálepkovat různým způsobem – mohou se věnovat gay, lesbické, ale třeba i bisexuální či transgender tématice. Nicméně i v okamžiku, kdy nám koncept queer prozatím vyřeší problém s terminologií (tedy zastřeší všechny filmy, které se nějak zabývají sexuální „jinakostí“) stále zůstává otázka, kdy lze filmové dílo takto chápat. Pokud se však nechceme utopit v naprostém relativismu, do kterého může zprvu podnětné přemýšlení nad tím, kdy a jak se film stává queer, snadno sklouznout, je nutné vymezit si určité parametry. Filmoví teoretici Harry M. Benshoff a Sean Griffin (Benshoff, Griffin 2005) tak například nabízejí pět způsobů, jak definovat queer film. První dva způsoby jsou poněkud popisné: film může být chápán jako queer, pokud v něm vystupují tzv. queer postavy (z výše zmíněného exkurzu, který ukazuje nutnost přemýšlet v historických souvislostech, se samozřejmě nabízí otázka, kdy lze chápat postavu jako queer – pro tento účel si vystačíme z představou, že se jedná o postavu, která vybočuje z očekávaných představ),

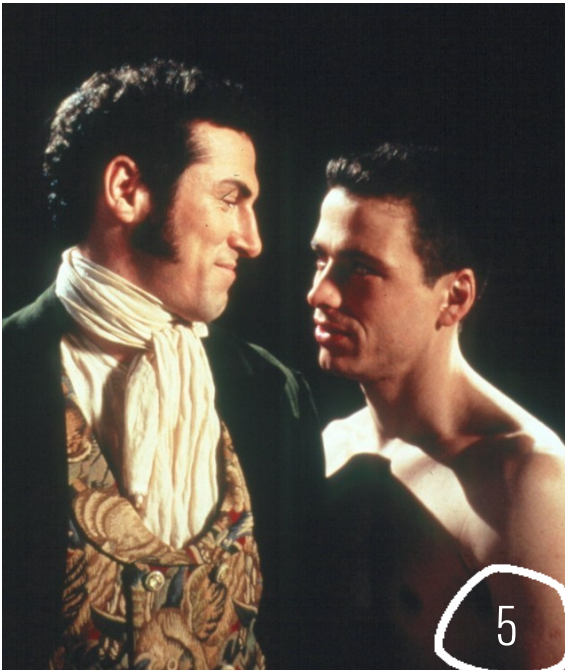
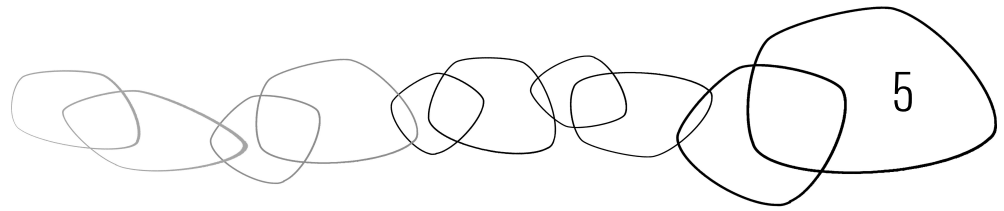

případně jej natočil tzv. queer režisér/ka (pro zjednodušení lze opět chápat tohoto tvůrce/tvůrkyni jako někoho, kdo nezapadá do norem heterosexuality – otázkou ovšem zůstává, zdali musí být tato skutečnost o režisérovi/režisérce známá i širšímu publiku či nikoli). Třetí způsob pracuje již s nazíráním publika – to samo dává filmovému dílu obsah a

smysl. Queer rozměr tak mohou získat i klasické hollywoodské filmy. Benschhoff a Griffin jako queer dokonce chápou určité žánry, např. horor, science-fiction nebo muzikál. Benschhoff a Griffin jdou ještě dál: samotný proces prožívání filmu – ztotožnění se s dějem a hlavními postavami – může být podle nich chápán jako queer.

Z výše zmíněných důvodů nebude představení queer filmu probíhat vyčerpávajícím, popisným způsobem. Bude vycházet z nastíněných způsobů, jak a kdy lze film chápat jako queer, a spíše se zaměří na způsoby, jak byla určitá (především sexuální) „jinakost“ ve filmovém průmyslu prezentována. Domnívám se, že posuny v zobrazování jiné, neheterosexuální zkušenosti doprovází i posun v diskurzu o (homo)sexualitě a naopak.

Prostor dostane konfrontace s mainstreamovým, převážně stereotypním a negativním, zobrazováním sexuální „jinakosti“, ukázka zobrazování sexuální „jinakosti“ na základě politiky identity a postupný přesun k opravdovému queer zobrazování v kinematografii. Zvláštní prostor bude věnován českému kontextu a zaznamenání postupných změn, ke kterým v

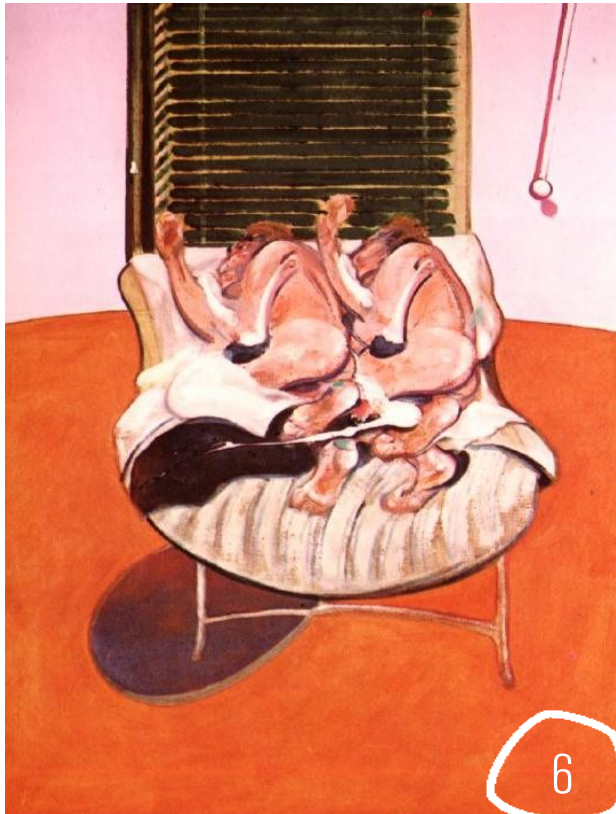
zobrazování sexuální „jinakosti“ dochází.

Kristýna Ciprová

D l o u h á c e s t a k e q u e e r » o b r a z u «

Při tematickém vymezení si musíme nejdříve položit otázku, co to vlastně »homosexuální« přístup je. Především se zaměříme na jednu definici: jedná se o erotickou estetiku oslavující požitek nezaměřený na reprodukci. Vymezující pojem pro naše účely je vhodější »umění homoeroticky ovlivněné/zaměřené« spíše než nálepky »umění homosexuální« či »gay umění«. Objekty homosexuální estetiky jsou jaksi v párech – jeden pól tvoří Priapus, bůh zahrad, či požívačný přírodní Dionýsus, druhý pól Adonis – mladý ideál přesné a nevinné krásy. Tutéž teorii konstruuje i ve svém pojetí umění, které se výhradně omezuje na estetickou stránku obraznosti, Fridrich Nietzsche – krásu dělí podle stejného klíče na

6

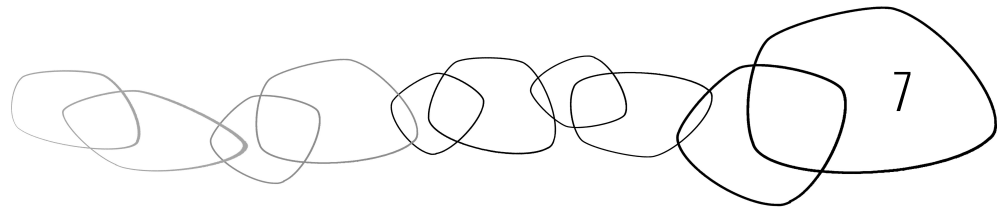
dionýskou a apollinskou. Dosavadní poznání se shoduje na tom, že před devatenáctým stoletím panovaly pro homosexuální minoritu a kulturu mnohem příznivější podmínky. V osmnáctém století se utváří paradigma tří pohlaví a čtyř genderových rolí, které přetrvává až do moderních časů Freuda, Kinseyho a současné sexuologie.

Že Winckelmann pro moderní Evropu objevuje antiku, je známé. „Tělocvičny a veřejné prostory, kde se úplně nazí mladíci cvičili v zápase nebo hráli jiné hry, byly školami krásy.“, popisoval. Winckelmann pojímal

celý katolický systém jako médium k pochopení helénského. I nejzprofanovanější scéna křesťanství, Narození Páně, byla vystavěna na vergiliovském základu Bukoliky. Pohled na problematiku druhého života antiky zase nesmíme nahlížet černobíle jako konflikt křesťanské a antické tradice.

Tak, jako se v době přelomu století vytváří v rámci určité sémantizace obraznosti typizace ženské krásy, i homosexuál získává několik jakýchsi zkarikovaných podob. Tato typizace přetrvává celé 20. století (John Gagnon a John Simon se jí zabývali ještě v roce 1973, hovořili o »základním biologickém mandátu«).

Homosexuální zjev bylo třeba uzpůsobit představám o mantinelech genderových konstrukcí. To bylo paradoxně určující pro utváření kultury této minority samotné: potřeba aspekt odlišné sexuality i přesto nějak vyjádřit; zaobalit do nějaké výrazné stylizace a

potřeba vymezit se vůči »těm, kteří nás nenávidí«, heterosexuální většině. Proto také v rámci emancipačního hnutí v 70. a 80. letech 20. století vzniká odpor k uměle vytvořené kategorii homosexuality a od té doby mluvíme o subkultuře queer – »kategorii« bezmezná, neomezující a všeobjímající.

Ladislav Zikmund

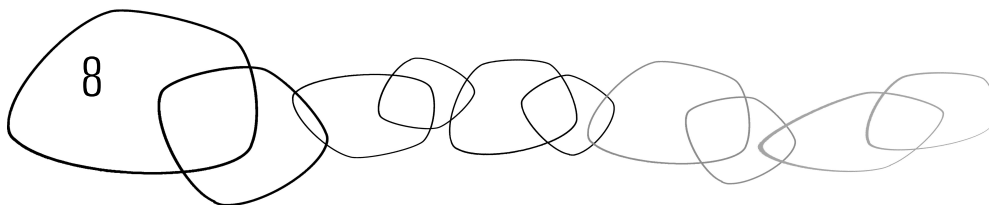
» Podivný « příběh fotografie

Přelom 19. a 20. století přinesl návrat k mužskému tělu a oživení odkazu antické homosexuality. Moderna a avantgarda posunula tento trend mnohem dál, ačkoliv primárně se tématu homosexuální vizualizace nevěnovala.

V heslech jejich programu nestojí člověk a jeho hmatatelná tělesnost, ale forma. Lidské tělo se stalo pouhým prostředkem k dosažení cíle a sexuální orientace byla v tomto smyslu naprosto lhostejná.

Pro většinu fotografů se světlo a stín staly hlavním vyjadřovacím prostředkem. Světlo a tma má dodnes své hluboké filozofické konotace i různé významy v jednotlivých kulturách. U fotografie bílá podtrhuje černou a naopak, přičemž kresba stínů na lidském těle silně podněcuje erotické představy. Mezi přední pionýry těchto experimentů patří především Heinz Hajek-Halke, Herbert List a László Moholy-Nagy. Vrcholem těchto snah jsou

negativní fotografie či fotografie zpracovávané kombinovanou technikou pozitiv, negativ surrealisty Man Raye. Jeho imaginace protikladů se ve formách často inspirovala minulými směry (renesance, prerafaelité), v provedení však naprosto originálním způsobem zpracovává ženské i mužské tělo. Slavná je jeho

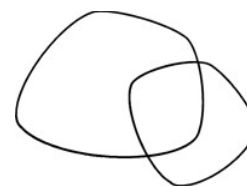
fotografie Marcela Duchampa jako Rose Selavy, čímž polemizuje nad otázkou manipulace a femininity. Kolem surrealistické skupiny Man Raye se v Americe prosadilo mnoho lesbických umělkyně či autorek pracujících s tématem lesbické fotografie. Té se věnovala i německá fotografka Germaine Krull, která ve dvacátých letech vytvořila sérii aktů, vyjadřující lesbické sexuální obrazy. Reflektuje tak již otevřeným způsobem tuto problematiku.

Jana Teichmanová

OBRAZ | 1 Akt, kol. 1810 2 Anders 3 Chelsea Girls 4 Hedwig 5 Zero Patience 6 Francis Bacon, Two Men 7 Frank Eugene – Mužský akt s ovocem, 1898 8 Man Ray – Polibek, 30. léta

HOMOSEXUALITA

A UMĚNÍ | 1800 – 2000

TEXTY | ©Kristýna Ciprová, Jana Teichmanová, Ladislav Zikmund, 2008

EXHIBICE | Výstava startuje na turné v roce 2009.

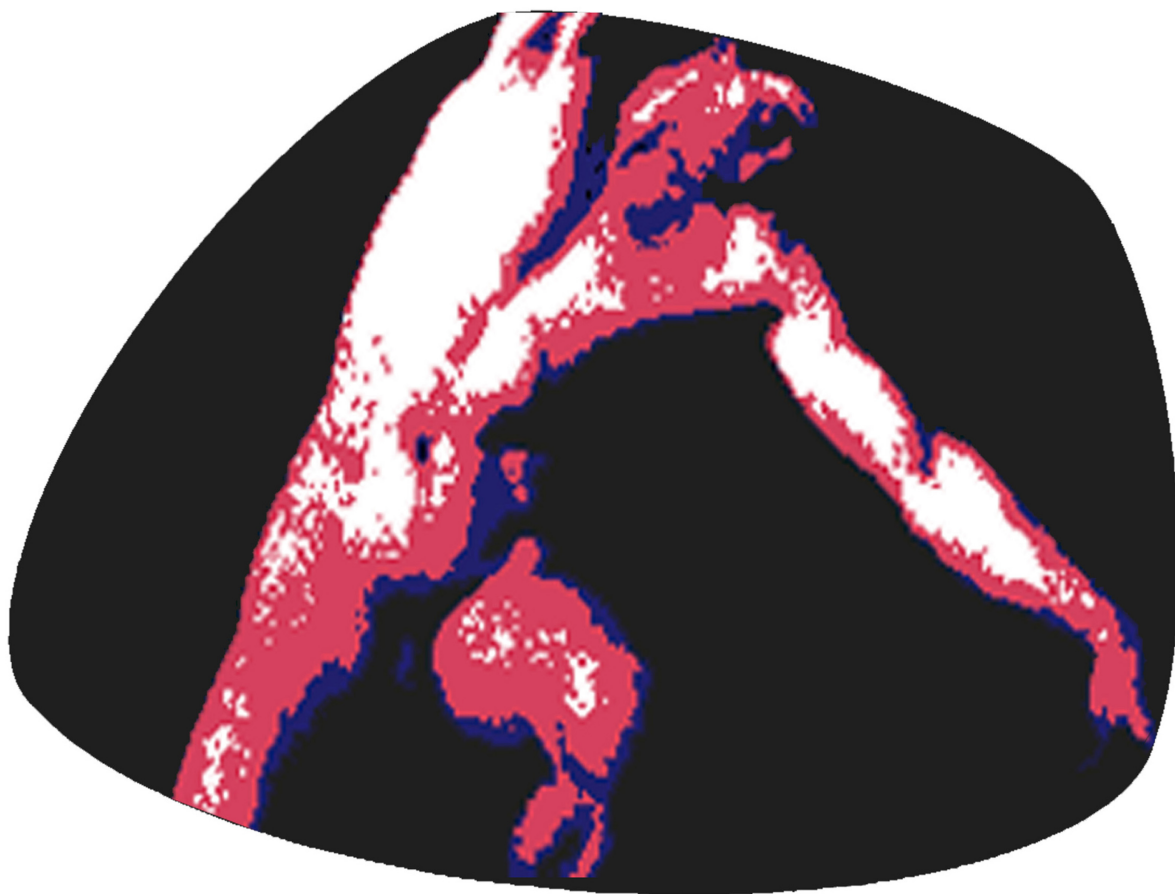
WEB | Prohlédněte si ji ale v pohodlí domova na webu.

www.homosexualita.obrazar.com

Propagační brožura k výstavě

Texty: ©Kristýna Ciprová,
Jana Teichmanová, Ladislav
Zikmund, 2008

www.homosexualita.obrazar.com

